

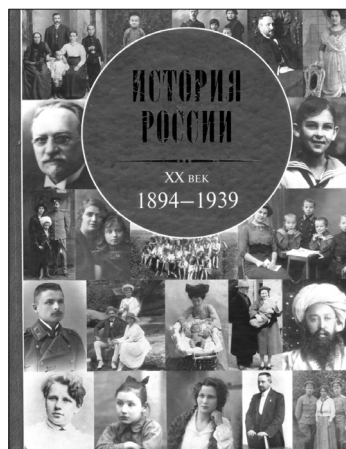
tektu (pārsvārā vāciešu) aktīvajai un daudzpusīgajai darbībai Latvijā 19. gadsimta otrajā pusē. Viņu projektētās ēkas vēl šodien var redzēt Rīgas ielās.

Rakstu krājums viennozīmīgi atzīstams par Latvijas un Krievijas vēstures zinātnieku auglīgas sadarbības paraugu. Atliek cerēt, ka šādi kopīgi pētījumi tiks turpināti, aptverot arī citus tematus un plašākus vēstures periodus.

Aldis Bergmanis

История России. XX век:
1894–1939 / Под ред.
А. Б. Зубова. – Москва: АСТ,
Астрель, 2009. – 1023 с.: ил.
(Криevijas vēsture. XX gadsimts:
1894–1939 / А. Zubova redakcijā)

История России. XX век:
1939–2007 / Под ред.
А. Б. Зубова. – Москва: АСТ,
Астрель, 2009. – 847 с.: ил.
(Криevijas vēsture. XX gadsimts:
1939–2007 / А. Zubova redakcijā)

Vienā no šā gada pavasara žurnāla redakcijas sēdēm, kad apspriedām jautājumu, par kādām grāmatām būtu vērts uzrakstīt sadaļā “Jau-nākās literatūras apskats”, prof. J. Stradiņš nosauca grāmatu “Krievijas vēsture. XX gadsimts” divos sējumos, novērtējot to ļoti atzinīgi. Nopirkt šo nebūt ne lēto izdevumu uzņēmās institūta direktors G. Zemītis. Tā šie divi apjomīgie sējumi nonāca manās rokās.

Kopš tā laika ir pagājis vairāk nekā pusgads. Un tikai tagad iz-pildu savu solījumu. Taču man ir vismaz divi attaisnojumi. Pirmkārt, grāmatas tiešām ir ļoti biezas, turklāt iespiestas ļoti sīkā drukā. Ko-pējais izdevuma apjoms ir vairāk nekā 135 autorlokšnes. Otrkārt, šo darbu ir vērts ne vien pārļapot, bet arī izlasīt. Jo tas tiešām ir citādāks pagājušā gadsimta vērtējums, kurš daudzējādā ziņā atšķiras no mūs-dienu Krievijas historiogrāfijas pamatnostādnēm šī perioda norišu vērtējumos.

Grāmatas koncepciju izklāsta tās atbildīgais redaktors vēstures zinātņu doktors universitātes “Maskavas Valsts starptautisko attiecību institūts” profesors Andrejs Zubovs nelielā ievadā, kurā raksta, ka starptautiskais autoru kolektīvs “vadijas no pārliecības, ka vēsture [...] prasa ne tikai faktu konstatāciju, bet arī to tikumīgo izpratni. Labo un ļauno nedrīkst bez izvērtējuma sajaukt vēstures izklāstā. Mūsu kopējā

pārliecība ir tāda, ka augstākā vērtība ir nevis zeme, valsts, bet gan cilvēks, dzīva personība” (I, 5. lpp.). Tieši tāpēc materiāla izklāstā galvenā uzmanība tiek pievērsta nevis “objektīviem procesiem”, “virzošajiem spēkiem”, bet gan personībām un faktiem. Autori plaši izmanto laikabiedru atmiņas, biogrāfiskas izziņas, fragmentus no dokumentiem, daiļliteratūras, kā arī atbildīgā redaktora piezīmes. Tas nenoliedzami bagātina grāmatu, sniedz papildus informāciju. Tas nozīmē, ka mūsu priekšā ir cilvēku vēsture, nevis procesu un spēku vēsture.

Pētījums sākas ar ļoti koncentrētu Krievijas vēstures aprakstu līdz 1894. gadam, kad tika kronēts pēdējais imperators Nikolajs II. Ievēribas cienīga ir izdevuma struktūra, kas pilnā mērā atspoguļo jaunu pieeju Krievijas impērijas, Padomju Savienības un Krievijas Federācijas vēstures norisēm 20. gadsimta gaitā. Pirmkārt jau gribētos atzīmēt, ka robežšķirtne starp 1. un 2. sējumu ir Otrā pasaules kara, nevis Lielā Tēvijas kara sākums. Otrkārt, autori aplūko emigrācijā dzīvojošo krievu vēsturi, šīs “atšķeltās tautas” daļas attieksmi pret notikumiem dzimtenē. Treškārt, liela uzmanība grāmatā pievērsta “cittautiešu” vēsturei, tai skaitā arī “Baltijas jautājumam”. Katrā nodaļā tiek aplūkotas norises Latvijā, Lietuvā un Igaunijā attiecīgajā laikposmā. Grāmatā ir personu rādītājs, bet nodaļu beigās – literatūras saraksts, kurā iekļauti Krievijas un ārzemju autoru zinātniskie pētījumi, izziņu literatūra, kā arī atmiņas.

Izdevuma 1. sējumā materiāls apkopots trīs daļās. Pirmajā – “Pēdējā cara valdīšanas laiks” – tiek analizēts stāvoklis Krievijas impērijā 19. gadsimta nogalē, pirmā Krievijas revolūcija, kuras hronoloģiskie ietvari aprobežojas ar 1905. un 1906. gadu (I, 152. lpp.). Tad seko norises impērijā Domes darbības periodā. Pirmo daļu noslēdz nodaļa “1914.–1918. g. pasaules karš un otrā revolūcija Krievijā”, kurā liela uzmanība pievērsta iekšējo procesu analīzei impērijā, kuri arī noteica turpmāko valsts attīstību un tur dzīvojošo tautu un katra atsevišķa cilvēka likteni.

Otrā daļa “Krievija revolūciju laikā” aptver laikposmu no 1917. līdz 1922. gadam, tātad tajā ir iekļauts arī Pilsoņu kara periods. Savukārt, analizējot dažādus Pilsoņu kara aspektus, autori skaidro situācijas attīstību bij. impērijas nomalēs, tai skaitā Baltijas provincēs (657.–664. lpp.). Runājot par personībām, attiecīgajā apakšnodaļā tiek minēti ne tikai (kā to varēja sagaidīt) P. Stučka, J. Vācietis, bet arī J. Čakste, J. Balodis un K. Ulmanis, kura biogrāfiskajā izziņā ir teikts, ka “NKVD arestēts 1940. g. pēc tam, kad Sarkanā armija bija okupējusi Latviju” (I, 659. lpp.). Tā šajā grāmatā 1940. gada vasaras notikumu Latvijā (un, protams, Baltijā kopumā) vērtējums pirmoreiz parādās nodaļā par Pilsoņu karu Krievijā.

Hronoloģiski sējuma trešā daļa – “Krievija komunistiskā režīma tapšanas gados” ir sadalīta divos posmos – 1923.–1928. gads, kas tiek apzīmēts kā “ceļu meklējumi un staļinisma nostiprināšanās”, un

1928.–1939. gads – “totalitārā staļinisma gadi”. Pieturoties pie grāmatas koncepcijas, autori, protams, nepaiet garām pārvērtībām valsts iekārtā, ārpolitikā, iekšpolitikā un ekonomikas jomā, un tomēr uzmanības centrā paliek cilvēks un režīma teroristiskā būtība, kā arī pareizticīgās baznīcas liktenis Padomju Savienībā un ārpus tās robežām. Manuprāt, ļoti zīmīgi ir tas, ka autori neizvairās no tādas tēmas kā līdzība starp fašismu, nacismu un to režīmu, kas pastāvēja PSRS Staļina valdīšanas laikā. Līdzība nenoliedzami ir – tāds ir viennozīmīgs secinājums, pēc savas agresīvi totalitārās būtības režīmi Padomju Savienībā, Vācijā un Itālijā bija daudzos aspektos vienādi, turklāt PSRS kalpoja kā piemērs (I, 849.–855. lpp.).

Izdevuma 2. sējumā arī ir trīs daļas. Pirmā aptver laikposmu no Otrā pasaules kara sākuma līdz Staļina nāvei 1953. gada martā. Tāda hronoloģija ļauj aplūkot Baltijas valstu okupāciju pasaules kara kontekstā. PSRS rīcību attiecībā pret Latviju, Lietuvu un Igauniju pēc Molotova–Ribentropa pakta noslēgšanas grāmatas autori vērtē kā neizprovocētu agresiju un iekarošanu. Gribētos īpaši uzsvērt viennozīmīgu autoru secinājumu: “Baltijas iedzīvotāju dalība Vācijas bruņotajos spēkos [pēc Vācijas uzbrukuma Padomju Savienībai. – I. Š.] un Baltijā saglabājusies nelabvēlība attiecībā pret krieviem – piespiedu sovietizācijas un šo [1940.–1941. gada. – I. Š.] represiju sekas” (II, 20. lpp.). Tāpat pilnīgi korekti ir aprakstītas norises Baltijas valstīs PSRS–Vācijas kara laikā, ieskaitot nacionālo pretestību nacistu okupācijas režīmam.

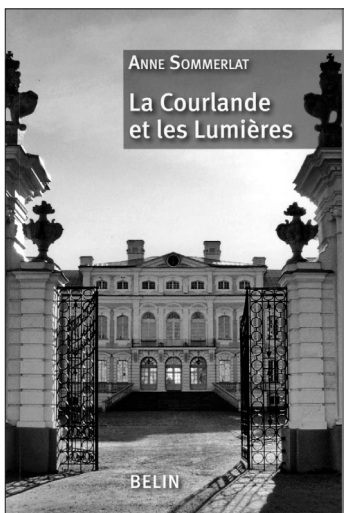
Manuprāt, autori veiksmīgi ir tikuši galā ar tādu sarežģītu uzdevumu kā līdzsvaroti un argumentēti parādīt dzīvi Padomju Savienībā pēc Otrā pasaules kara beigām līdz Staļina nāvei, to, kā karš un uzvara tajā ietekmēja padomju cilvēkus. Protams, daudz uzmanības autori pievērš “aukstā kara” sākumam un tā norisei.

Nākamo daļu, kurā ir apkopots materiāls par laikposmu pēc Staļina nāves līdz PSRS sabrukumam 1991. gadā, grāmatas autori ir nosaukuši “Krievija komunistiskā totalitārisma degradācijas periodā” (II, 291. lpp.). Šo periodu autori dala divos posmos – līdz un pēc 1985. gada, kad M. Gorbačovs pasludināja “pārbūvi pastāvošās sistēmas ietvaros”. Tuvojoties grāmatas nobeigumam, uzmanīgam lasītājam vairs nerodas jautājums par to, kāpēc attiecīga apakšnodaļa ir nosaukta “Baltijas valstu neatkarības atjaunošana” (II, 551. lpp.), nevis “iegūšana”, kā to parasti apraksta mūsdienu Krievijas historiogrāfijā.

Grāmatas noslēdzošā – sestā daļa “No Padomju Savienības uz Krievijas atjaunošanu” apkopo materiālus par dzīvi Krievijas Federācijā B. Jeļcina un V. Putina prezidentūras laikā. Pie bijušajām nomalēm autori atgriežas pēdējā nodaļā ar nosaukumu “Politiskie procesi vēsturiskās Krievijas telpā un aiz Krievijas Federācijas robežām”, kur tiek vērtētas norises kā bij. PSRS savienotajās republikās, tā arī konfliktu reģionos (Moldova, Abhāzija, Osetija u.c.). Interesanti, ka pozitīvi tiek vērtēta trimdas latviešu loma un palīdzība neatkarības atjaunošanas laikā un arī pēc tam (II, 767., 768. lpp.).

Kopumā vērtējot minētos divus apjomīgos sējumus, manuprāt, īpaši būtu jāpasvīturo, pirmkārt, autoru un, protams, atbildīgā redaktora prof. A. Zubova ļoti veiksmīgi izvēlēta grāmatas uzrakstīšanas koncepcija, kuras centrā ir personība, otrkārt, autoru godīgums attiecībā pret sevi un vēstures avotiem, treškārt, spēja saistoši izklāstīt materiālu.

Irēne Šneidere

Sommerlat A. La Courlande et les Lumières. – Paris: Belin, 2010. – 304 p. (Sommerlata A. Kurzeme un apgaismība)

Iznākusi Žila Verna Pikardijas Universitātes ģermānistikas studiju asociētās profesores Annes Sommerlatas monogrāfija “Kurzeme un apgaismība”. Ievadā autore norādījusi, ka pētījums balstīts uz vācu lomas analīzi Baltijas kultūrtelpā apgaismības kontekstā (6. lpp.). Par galveno aprakstes objektu autore izvēlējusies tieši “izglītos iebraucējus”, tādēļ izmantoto avotu bāzi galvenokārt veido šo cilvēku atstātās liecības par Kurzemes hercogisti. Tie ir teoloģiska, politiska, ģeogrāfiska un vēsturiska satura raksti 18. gs. vietējos

un vācu zemju periodiskajos izdevumos, korespondence, ceļojumu apraksti un pat daiļliteratūras sacerējumi. Tā kā lielākā daļa minēto radošo personību bija vāciski runājošie, tad arī avotu bāze ir vācu valodā. Šis apstāklis loģiski sasaista apgaismības ideju izplatīšanos Kurzēmē ar vācu zemēm.

A. Sommerlata sakārtojusi grāmatu sešās nodaļās. Sākotnēji viņa aplūko ekonomiskās un kulturālās mijiedarbības atjaunošanos starp vācu zemēm un Kurzemi pēc Ziemeļu kara beigām 1721. gadā. Kurzemes muižnieku dēli devās studēt uz Jēnu, Kēnigsbergu, Rostoku un citām vācu pilsētām, no kurām savukārt izdevēji, rakstnieki, teologi un citi izglītotie cilvēki devās uz hercogisti. Tomēr autore uzsver, ka apgaismības ideju izplatīšanā galvenā nozīme bijusi zināšanu apmaiņas centru izveidošanai. Par tādiem kalpoja brīvmūrnieku ložas, izdevniecību grāmatnīcas un bibliotēkas, kā arī augstākās mācību iestādes. Šīs vietas radīja telpu, kurā satikties muižniekiem un pilsētniekiem, lai apspriestu savas politiskās un filozofiskās nostādnes kaut vai teorētiskā un ideālu līmenī (15. lpp.).